

TASAVVUF VE NEFİS TERBİYESİ*

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kemâ yenbağî licelâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, muhammedini'l-mustafâ... Ve alâ âlihî, ve sahibihî, ve men tebiahû bi-ihşânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd.

Aziz ve muhterem kardeşlerim.

Dersime 11.00'da başlayamamamın sebebi, midem rahatsız oldu. Gelecekken, hatta on dakika önce gelecekken yeniden abdest almam gerekti. Sıhî ve tıbbî bir mazeret olduğu için gelemedim. Yoksa 11.00'da gelmekti niyetim. Sekiz dakika geç başlamış oluyoruz. Eski konuşmalarımızı duymuş olanlar hatırlasın. Uzaktan yakından yeni gelenler de konuşmamızın başını, siyakını, sibakını, gelişini, gidişini bilsin diye açıklayalım:

“—En mühim iş, imandır. İman olmazsa, hiç bir şeyin kıymeti olmuyor. Dünya ve ahiretin saadeti imana bağlıdır. İnsanın hayattaki en büyük amacı, iman sahibi bir kimse olarak Allah'ı tanımak, ma'rifetullah'a ermektir.” dedik. İlk gün bunu anladık.

“İnsan Allah'ı tanıyınca, Onun en güzel sıfatlara, Esmâ-i Hüsnâ'ya sahip olduğunu, her şeyinin güzel olduğunu anlar ve Allah'a âşık olur, âşık-ı sâdık olur, muhabbetullah'a erer.” dedik.

---

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

Muhabbetullah'a erer ama, eğer insanın imanında, İslâm'ında, Allah'ın emirlerini uygulayışında eksikleri, kusurları varsa; o zaman muhabbetullah da tam teşekkül edemiyor insanın gönlünde... Allah sevgisi tam yerleşmiyor ama; onun da tedavi edilmesi lâzım. Tam teşekkül etmemişse bile, bir mü'minde, onun sağlanması gerekir dedik. Bunun yolu da kısaca, tasavvuftur dedik.

a. Tasavvuf Önemli Bir Konu

Şimdi tasavvuf denilen bu önemli ve sevimli ve değerli konuyu anlatmak istiyorum. Önemli konu. Çünkü, ma'rifetullah ve muhabbetullah, dünya ve ahirette mes'ud ve bahtiyar olmak ona bağlı. Bu bakımdan önemli, sevimli diyorum. Çünkü, insan sevgiye gark oluyor. Dünyada da, ahirette de mutlu oluyor Tasavvuf sayesinde... Hatta, mutasavvıfları görünce bile mutlu oluyor. Hatta, menakıbını duyunca bile mutlu oluyor. Adını duyduğu zaman bile, yüzüne sevgi ve tebessüm yayılıyor.

Hayatımız için son derece önemli bir konu olması dolayısıyla, bu konu tarih boyunca ilgi çekmiştir. Dünyanın her yerinde ve her milletinde, her zamanda ve her çağda tasavvuf ilgi uyandırmıştır. Diyebilirim ki, Osmanlı Devlet-i Aliyyesi, koca üç kıt'aya hakim olan devletin ana vasfı, padişahından çobanına kadar, askerinden komutanına kadar, alimlerinden talebesine kadar herkesin tasavvufla ilişkili, bağlantılı olması, ve tasavvuf terbiyesiyle yetişmiş olmasıdır. Osmanlının belki büyüklüğü

buradadır. Onun için, çok önemli bir konudur ve sevimli bir konudur. Tatlı bir konudur ve ilginç bir konudur. Bizim bu konuyu iyice bilmemiz gerekiyor.

Şimdi tasavvufun gayesi ma'rifetullah ve muhabbetullah olduğu için; yani Allah'ı tanımak ve Allah'ı sevmek, Allah tarafından sevilme... Tasavvufu kısaca tarif etmek gerekirse, ne diyeceğiz? Allah tarafından sevilme ve Allah aşkına, Allah sevgisine sahip olmanın yollarını öğrenmek sanatı... Onun için, tasavvuf ilimlerin en yükseğidir. Tefsir ilminden de mi daha yüksek, hadis ilminden de mi daha yüksek, fıkıh ilminden de mi daha yüksek? Evet, hepsinden daha yüksek...

Çünkü hepsinin içinde bulunan o güzel malzemeyi derleyip, toplayıp, en mühim gayeye doğru insanı yetiştiriyor. Tefsirden de faydalanıyor, fıkıhtan da faydalanıyor, hadisten de faydalanıyor, bütün ulûm-u diniyyeden faydalanıyor. Ama çok mühim bir gayeye götürüyor. O bakımdan çok önemlidir.

Tasavvuf, Allah'ı sevme ve Allah tarafından sevilme yolu, usulü, sanatı... Şimdi, Allah tarafından sevilmeyen bir insan, Allah'ın kızdığı bir insan, Allah'ın gazap ettiği bir insan, Allah'ın nefret ettiği bir insan olmak çok korkunç bir şey... Allah tarafından sevilmeyen bir insan, hani dünyadaki ufacık tefecik bir kimse insanı sevmezse; herkesin dostu vardır, düşmanı vardır der insan, omuz silker ama; kâinatın yaradanı, alemlerin Rabbi bir insanı sevmezse; bundan daha büyük felâket olmaz. Onun için,

mutlaka bu sevilme durumundan kurtulmak lâzım. Allah kimi sevmez? Asi, itaatsiz, dik başlı, edepsiz kulları sevmez, kesin... Yani, bu anlaşılmayacak bir sır değil, kavranılmayacak bir yüksek ilmi hakikat değil, basit bir şey. Onun için, ibadet ve tâat ve itaat lâzımdır. Ma'rifetullah'a ve muhabbetullah'a ermek için itaat, ibadet ve tâat lâzımdır dedik dün, sözü oraya bağladık. Tabii, insanın bu işi yapması da kolay değil. "Allah'a itaat edin, Allah'a ibadet edin!" dediğimiz zaman, sözümüz tam tutulmuyor. Veyahut kendimiz, itaat edeyim, ibadet edeyim dediğimiz zaman, kendimiz bile yapamıyoruz. Aciz kalıyoruz, geri kalıyoruz, kendi kendimizi yenemiyoruz, aşamıyoruz. Yani, evet. Allah'ın sevgisini kazanmak yolu, itaat yolu ama gel de itaat et bakalım. Dedik ki, mani ne var? Allah'a itaat etmeye, ibadet etmeye mani ne var?

b. En Büyük Engel İnsanın Nefsi

Allah'a itaat ve ibadet etmeye en büyük mani, insanın kendi nefsidir. Kendisi istese, insan kendisi istedi mi her şeyi yapar. İsteyen insan her şeyi yapar. İstemiyor, nefsi istemiyor. O halde, en büyük mani, insanın kendisidir. Namaz kılmayan insan niye kılmıyor? Nefsi istemiyor. Nefsi kalkamıyor, nefsi zahmeti çekemiyor, nefsi o ibadetin şartlarını yerine getirmeye üşeniyor. En büyük düşman, en büyük engel, nefsi... Onun için, Peygamber Efendimiz buyurmuş ki:¹

---

¹ Beyhakî, *Zühdü'l-Kebîr*, c.1, s.359, no:355; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

أَعْدَىٰ عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ

(A'dâ adüvvüke nef süke'lletî beyne cenbeyke)

“Senin en büyük düşmanın, şu iki yanın arasındaki, içindeki nefsidir.” Hiç başka yerde arama, dışarılarda filan değil...

“—Sabahleyin namaza kalkmadım.”

Niye kalkmadın?

“—Ne bileyim, bırakamadım uykuyu, uyku arzumu, nefsimin arzusunu yenemedim, kalkamadım.”

“—İçkiyi bırakamadım.”

E, niye bırakamadın?

“—Vallahi tevbe etmiştim, bana yemin ettirmişlerdi, tamam demiştim, bir daha içmeyeceğim filan demiştim amma; ne yapayım, tutamadım kendimi!” filan deniliyor.

Buralardan görülüyor ki, nefsin terbiye edilmesi lâzım!

Tasavvuf, nefsi terbiye etmeyi amaç ediniyor. Bunun için. Tasavvufun yaptığı işlerden, faaliyetlerden en başta geleni: nefsi terbiye etme çalışmaları, büyük bir kısmı, tasavvuf da budur. Nefsi terbiye çalışmaları...

Ana fikir olarak hangi mantığa dayanıyor? Yani, nefsi ben terbiye edeceğim. Şu nefis ıslah olmalı.

Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.408, no:5248; Harâitî, *l'tilâlü'l-Kulûb*, c.I, s.35, no:32; Ebû Mâlik el-Eş'arî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.IV, s.431, no:11263; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.143, no:412, 2144; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XVIII, s.270, no:19379.

Hangi mantığa dayanıyor? Nefsi zayıflatmağa dayanıyor. Nefsi zayıflatacaksın ki, yenebilesin. Düşman zayıf olacak ki, yenilebilsin. Düşman kuvvetli olursa, baş edemezsin.

Yani diyelim ki, zavallı bir mecnun, bir deli, aklını kaybetmiş bir zavallı işte. Bir kriz gelmiş, çok büyük bir olaydan sonra aklını oynatmış, kaybetmiş aklını ama; adam pehlivan gibi güçlü kuvvetli... Beş tane, on tane adam zapt edemiyor. Niye? Kuvvetli. Kuvvetli bir deliyi zapt edemez, ama çok zayıf, ufak tefek bir şeyi kısıvrak yakalar tutar. Ama, kuvvetliyi zapt edemez insan.

Onun için, nefsin arzularını yenebilmemiz için, onu aşabilmemiz için, nefsimizi zapt u rabt altına alabilmemiz için; ana fikir, nefsi kuvvetlendiren, kabartan şeylerden onu mahrum etmektir. Nefis terbiyesinde ana fikir bu.

Şimdi, nefis nelerden kuvvetlenir? Nefis, çok yedi mi kuvvetlenir. Adam kollarını sıvıyor, oturduğu zaman bir kuzuyu bitiriyor. Bir tepsi baklavayı yiyor.

Tamam, şimdi bu insanın nefisini bu adam zapt edemez. Çünkü kuvvetleniyor nefsi... Kuvvetlendiği zaman kendisini tutamaz, engel olamaz, mani olamaz kendisine; kötülükleri yapar.

Osmanlıların padişahları, aynı zamanda şiir yazmışlar. Yani, zerafet tarafları da var böyle, estetik tarafları da var. Kanûnî Sultan Süleyman bir şiirinde diyor ki... Kendisinin şiirdeki adı, mahlası Muhibbî... Kanuni demiyor kendisine, Muhibbî diyor şiirde... Şiir yazarken, en sonunda

Muhibbî mahlasını kullanıyor:

*Nefs hazzın ey Muhibbî, vermegil hayvan sıfat.
Zapt-ı nefis et, ârif ol, alemde insanlık budur.*

Kendisine hitab ediyor:

“—Ey Muhibbi, ey padişah Kanûnî Süleyman, nefsin isteklerini verme nefesine... Verme de, verilmemesine alışsın...”

Hayvana yemini fazla verersen azar. Meselâ, atın arpasını fazla kaçırırsan, önüne fazla arpa koyarsan, gemi azıya alır, üstündekini yere atar. Laf dinlemez, yerinde duramaz.

Köpek de öyle... Biz biraz dağ başında bir ev tuttuk, bir köpek edindik. “Tam beslemeyin. Tam beslediğiniz zaman zapt edilemez, sahibine bile zarar verir.” dediler.

“Hayvan gibi nefesine her istediğini verme ey Süleyman, ey muhibbî! Böylece zapt-ı nefis et, arif ol, alemde insanlık budur.” diyor. Yani, Padişah Kanuni Süleyman bile nefse muhalefet etmek gerektiğini, nefsi zayıflatmak gerektiğini biliyor.

İnsanın nefsinin terbiye etmek için ne yapılır? Tasavvufi usullerden birisi, oruç tutturulur. Yemek yedirmez, yemeği az yedirir. Hakikaten, Ramazan’da göreceksiniz, insan aç olduğu zaman nefsi zayıflıyor, nefesine laf geçirmek mümkün oluyor. Nefsin arzuları da sönük oluyor, taşkın olmuyor, kuvvetli olmuyor, azgın olmuyor, nefis kabarmış olmuyor. Bir çare, açlık...

Peygamber Efendimiz SAS buyuruyor ki:²

لِكُلِّ شَيْءٍ بَابٌ وَبَابُ الْعِبَادَةِ الصِّيَامُ

(أبو الشيخ عن أبي الدرداء)

(*Li-küllü şey'in bâbün*) “Her şeyin bir kapısı vardır, (*ve bâbü'libâdeti's-sıyâmü*) ibadetin kapısı da oruçtur.”

Oruç tuttun mu, aç durdun mu, nefis oradan bir kere beslenemiyor, bu bir. Buna derler *taklîl-i taam*, yemeği azaltmak. Yemeği azaltmak iki türlü olur:

1. Sofradaki yediğin miktarı azaltmak.
2. Oruç tutmak. Yani, hiç yememek suretiyle oruç tutmak.

Bir de oruçtan sonra bile, meselâ akşam orucun acısını çıkartıyoruz. Sahurda oruca hazırlanıyoruz, akşam da, gündüz tuttuğumuz orucun acısını kat kat çıkartıyoruz. Miktar olarak toplarsak, Ramazan'dan önce yediğimizden fazla yiyoruz Ramazan'da, o zaman dengeleniyor iş.

İmam Gazali diyor ki:

“—Evet, sahur yap ama çok kuvvetli yeme! Evet, iftar yap ama çok yeme!”

Biz el-hamdü lillâh, hanımlardan Allah razı olsun. Bütün gün hazırlanıyorlar, misâfir de

---

² Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.128, no:1032; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.500, no:1423; Damratü'bnü Hubeyb Rh.A'ten.

Kenzü'l-Ummâl, c.VIII, s.448, no:23591; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XVII, s.466, no:18617.

gelecek iftara diye... Tatlılar, ekşiler, turşular, iştah açıcılar, salatalar, çorbalar, pilavlar, börekler, çörekler, en âlâsı... Bütün okulda okuduğu şeyleri hanım yapıyor; pastalar, bilmem neler. Sofraya bir oturuyoruz, bir kalkıyoruz; uff, mide böyle dolmuş.

Avrupalının birisi gelmiş bizim Osmanlı diyarına, akşamleyin iftar ettikleri zaman onların nasıl yemek yediğine bir bakmış. Hiii, aklı başından gitmiş adamın, demiş ki:

“—Bunların hepsi biraz sonra kıvranacaklar, hepsi ölecekler!” demiş.

Böyle bekliyor. Biraz sonra vakit geçmiş, ezan okunmuş, teravih namazına başlamışlar, otuz üç rekât, yat kalk, yat kalk, yat kalk, yat kalk...

“—Tamam, bunların neden ölmediğini şimdi anladım!” demiş.

Allah-u Teâlâ Hazretleri tabii, yarattığı kulunun halini biliyor. Bak, Ramazan’dan başka zaman teravih namazı yok, Ramazan’da var. Otuz üç rekât iyi ki var, yoksa patlayacak midelerimiz. Yani, birazcık oradan bir şey oluyor.

Nasıl yapmak lâzım aslında? Yiyeceği miktarı yemeden önce tabağına almak lâzım! Doktorun dediği kadar veya alması gerektiği kadar... “Bundan sonrakini benim önümden kaldırın!” demesi lâzım. Yani, “Dayanamam ben, bunlara gene saldırırım. Bunları kaldırın buradan!” demek lâzım. “Gözüm görmesin, göz görmeyince gönül katlanır.” demek lâzım. O kadarını yemek lâzım ki, biraz yağlar erisin, mide dinlensin ve sâire...

Hâsılı, bir çare oruç tutmaktır. Dini bir çaredir bu... Peygamber Efendimiz'in, Allah'ın buyurduğu bir çaredir. Tamam, yemek az yenilecek. Hakikaten, insan oruçlu olduğu zaman, ikindi de melek gibi olur. Böyle süzülür, sakinleşir, sinirlenmez, sinirlenemez; sinirlenecek hali kalmaz. İtsen, kaksan, oruçlu olduğu için uymaz sana. Tamam, orucun bir faydası var: Oruç, *taklil-i taam*...

İkincisi: Uykudan nefis çok beslenir. İnsan yemek yemese, uyusa, yeşil salatalık gibi büyür insan. Hani, suladığın zaman salatalığı, dün çiçek halinde olan salatalık bahçede, pıtır pıtır, pıtır pıtır, sesi duyulur böyle, kocaman olur, çarçabuk büyür. İnsan da, uyku uyuduğu zaman, nefsi çok büyür, nefsi çok kabarır. İnsanın nefsinin en çok kabartan şeylerden birisi, yemekten sonra uykudur. Onun için, uykuyu da makaslamak lâzım! İki ucundan azaltmak lâzım! O azalmazsa, insanın nefsi gene beslenir, şehvat-ı nefsanîyesi gene azgın olur. Onun için, uykuyu da azaltmak lâzım. Buna ne derler: *Taklîl-i menâm*... *Menâm* veya *nevm*, uyku demek; yâni uykuyu azaltmak.

Bu *taklîl-i taam* ve *taklîl-i menâm*'la insanın nefsi, azgınlığı frenleniyor. Sonra, Allah'ın sevmediği bir durum en çok nasıl olur, neden dolayı olur? Bir de, insan en çok nereden zarar görür? Dilinden zarar görür. Konuşmayı da azaltması lâzım. İslâm'da sükût ibadettir, tefekkür ibadettir. Fazla konuşmak cehalettir ve vebâldir. Çok konuşmak doğru değil...

Peygamber Efendimiz'in bir hadis-i şerifi var:³

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا

أَوْ لِيَصْمُتْ

(خ.م.ت.ه.ح.ب. عن أبي هريرة)

(*Men kâne yü'minü bi'llâhi ve'l-yevmi'l-âhiri, felyekul hayran ev li-yasmüt.*) “Allah’a inanan, ahiret gününe inanan insan, mümkünse hayır söylesin. Bilgisi varsa, malûmatı varsa hayra ait; o hayırları söylesin. Böyle bir sözü yoksa sussun, sükût etsin!” buyuruyor. Öyle olur olmaz mâlâyâni, faydasız, lüzumsuz, aşırı, fazla konuşmamak lâzım!

Bizim bir profesör vardı, fakültede dekanlık filan yapmış, felsefeci... Bakanlık bile yapmış. Adam konuşurdu.

Benim yanımda bizim kürsüde vazifeli bir edebiyat hocası yaşlı hanım vardı. Onun için derdi ki:

“—Ne kadar çok konuşuyor, adeta fikir ishali olmuş!” derdi. Yani, bu kadar konuşmak olmaz, az ve öz konuşmalı insan...

³ Buhârî, *Sahîh*, c.V, s.2240, no: 5672; Müslim, *Sahîh*, c.I, s.68, no: 46; Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.659, no: 2500; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.XIII, s.367, no:4487; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.IV, s.339, no: 5154; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.267, no: 7615; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.273, no: 516; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.394, no:7895; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.286, no:467; Abdü'r-Rezzak, *Mu'sannef*, c.XI, s.7, no:19746; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.24, no:34; Ebû Hüreyre RA'dan.

Peygamber Efendimiz diyor ki:

“—Bir insanın namazının uzunluğu, hutbesinin kısalığı, onun dini iyi bildiğine, dinde fakih olduğuna alâmettir.”

Çok konuşmayacak, az ve öz konuşacak. Bitirecek işi...

Onun için, az konuşmak da önemli. Çok konuştu mu, hatası çok olur, Allah'ın kızacağı sözler söyler, derken ipin ucu kaçar. Onun için, az konuşmak da önemli.

Tabii, insanların yanındayken az konuştuğun zaman, insanı iteklerler. Yahu, konuşsana. Niye susuyorsun yahu? Canın bir şeye mi sıkıldı? Hayır, bir şey yok. Bırakın, sıkıştırmayın filan.

Bir de, *uzlet-i enâm*; insanlardan ayrı olmak da lâzım gelir.

Onun için, nefsi terbiye etmek maksadıyla, yine Kur'an-ı Kerim'den, hadis-i şeriften alınma olarak, i'tikâf ve halvet yaptırılır. Yani, i'tikâfa girer. Oruç tutacak zaten, akşamları az uyuyacak; az yemek, az uyumak... Bir de insanlarla konuşmayacak, böyle insanlardan da ayrılacak.

Caminin bir kenarını böyle perdeyle çevirecek veyahut daha تنها bir odaya girecek... İşte böylece, nefsin kuvvetlenmesine sebep olan yollar kesildikten sonra, tefekkürle, zikirle, namazla, Kur'an'la insanın nefsi ıslah olacak. Nefsi ıslah oldu mu, insanın edebini takınması da mümkün olacak. Çünkü, nefsi azdırıyor insanı.

c. Şeytanın Etkileri

E, şeytan var bir de. Şeytan, insanın nefsini

yanına yardımcı olarak, insanı kandırıyor. Nefsine hitab ediyor, nefsini ayartıyor, nefsini körüklüyor, öyle yapıyor. Yoksa doğrudan doğruya bir şey yapamıyor, nefsi vasıtasıyla yapıyor.

Onun için, nefsi ıslah oldu mu bir insanın; hayrın kapıları açılmış demektir, iyi bir durum meydana gelmiş demektir. Tasavvufta, insanın tasavvufi eğitiminde yol budur ama; bu, en uzununu meselâ, i'tikâf on gün sürer. Halvet kırk gün sürer. Haydi, bir daha halvete soktun, bir daha halvete soktun filan diyelim, birkaç ay içinde bu iş biter.

Halbuki, imtihan bitmiyor. Halbuki, insanın ömür imtihanı bitmiyor. Her anda imtihandayız. Nereye gitsek, imtihandayız. Her zaman imtihandayız. Peki, o zaman bu muvakkat halvetler, itikatlar, çalışmalar, zikirler, tesbihler ne oluyor? Bunlar her zamanki davranışlarımızda, sağlam bir temel sağlamak için çalışmalarıdır. Yani, insan idman yaptığı zaman, sabah-tan-akşama her gün idman yapamıyor. Ama, idman yaptığı zaman neyi amaçlıyor? Vücudunun kondisyonu diyorlar, şartları yani, dik dursun, sağlam dursun da; ben her zaman her şeyi rahat yapabileyim. Yoksa her an jimnastik yapmıyor insan, her an idman yapmıyor. İdmanlı olmak suretiyle, vücudun kabiliyetlerini canlı tutuyor. Büyük zamanı, idmanın dışındaki zamanı büyük zaman; ama idman yapmakla vücudunun kabiliyetlerini işletmiş.

Ve canlı, çalışır vaziyette tutmuş oluyor.

Tasavvufi eğitim de böyledir. Yani, tasavvufi eğitimini gördün mü sen? Halvete girdin mi kırk gün? Girdim. İ'tikâfa girdin mi? Girdim. Tasavvuf da anlatılan şeyleri sen duydun mu? Duydum. Tamam. Yani, bir eğitim görmüştün ama, bu eğitimin uygulama sahası çok geniş zaman olarak... Bunun dışındaki zamanda, ömür boyu bunu uygulayacaksın.

Birisi sana geldiği zaman, çattığı zaman sabırlı olacaksın, kızmayacaksın. Bir sinirlenecek olayla karşılaştığın zaman sinirlenmeyeceksin, aklını, mantığını kaybetmeyeceksin. Bir muamele yaparken, Nefsinin esiri olmayacaksın. Birileriyle iş yaparken şartla, riayet edeceksin, dürüst olacaksın. Yani, hayatın her safhasında yapılacak işler var. Bu kısa eğitimler, işlerdeki davranışlarının sağlam olmasını sağlıyor.

Ondan sonra, tahsil de öyle. Bir müddet tahsil görüyor insan, ondan sonra hayata hazırlanıyor, hayatı boyunca çalışıyor. Tahsil niçindir? Hayattaki başarısı içindir. Hayatta başarı kazanmak için, bir meslek sahibi oluyor. Ondan sonra devam ediyor hayattaki faaliyetler... Bunu iyi anlamak lâzım.

Yani, dervişlik halvet demek değildir. Halvette dervişlik çok kolaydır. Halvete girersin, i'tikâfa girersin, cennet bahçesi gibidir. Gayet kolaydır, hiç bir kötülük yoktur. Zaten oruçlusun, zaten Allah'ın evindesin, camidesin; zaten zikir yapıyorsun, zaten Kur'an okuyorsun. Ballı-kaymaklı böyle tatlı bir vakittir.

d. arşıda Müslümanlık

Bu bir Şey değil. Sen erkeksen, babayığitsen, mertsen; gel bakalım çarşıda müslüman ol göreyim seni, gel bakalım? Haydi bakalım, Victoria Market'te müslümanlığını yürüt bakalım! Haydi bakalım, Brisbane arşısında müslümanlığı sapasağlam, dimdik ayakta tut bakalım! Haydi bakalım, Sydney'de deniz kenarında müslümanlığını kuru? Yani tehlikelerin içindeyken belli olacak.

Bunun fıkrası vardır. İki tane Evliyâullah kardeŐ varmış, Yazıcıoğulları diye. Bizim Çanakaleli, Gelibolu'ya yerleŐmiŐler. Onlar hakkındadır derler. Birisi dağda çobanlık yaparmış, evliya, kerametleri var. Ötekisi de Şehirde ayakkabı tamirciliği yaparmış.

O da evliya, onun da kerametleri var. İki de evliya, ikisi de birbirini seviyor, ikisi de güzel ibadet ediyor. İki de hoş insan, ikisi de meŐhur insan, ikisi de mübarek insan...

Bunlar ya olmuŐtur, ya da olmasa bile çok istifade edilecek hikâyelerdir, ibretli kıssalardır. Hadi diyelim ki, bunlar Yazıcıoğlu değil de, başka kimseler diyelim. İki kardeŐ diyelim.

Şimdi bunlardan bir tanesi, dağdaki oban, mendilin içine süt sağmış. Mendilin dört ucunu bağlamış, mendile süt sağmış.

Mendile süt sağılır mı, Allah aşkına? Sağılmaz. Sağılsa, mendilin içinde süt durur mu? Durmaz. Bu tarafından aŐaęıya damlar, içinden süzülür gider. Yani, bezde süt durmaz ki... Ama,

keramet yoluyla mendilin içine süt sağmış, mendilin uçları bağlı, sallaya sallaya ağabeyine süt getirmiş. Keramet gösteriyor.

Belki gösteriş olsun diye yapmıyor da, başka bir şeyi yok garibanın; kırbası yok, bakracı yok, süt koyacak kabı-kacağı yok; ne yapsın? Bir mendili var. Tamam. Mendilin dört ucunu bağlamış. “Yâ Rabbi, sen bu sütü bunun içinden akıtma!” demiş. “Şır, şır... Şır, şır...” sütü sağmış. Ondan sonra, sallaya sallaya götürüyor. Allah’ın lütfuyla, keramet olarak süt akmıyor.

Ağabeyinin dükkânına gelmiş: “—*Selâmün aleyküm* ağabeyciğim!” demiş.

“—Aleyküm selâm kardeşim!” demiş ötekisi.

“—Sana süt getirdim.” demiş. “Bizim hayvanlardan süt sağdım, taze süt getirdim sana!” demiş.

Bakmış süt mendilin içinde. Anlamış yani böyle bir şey olduğunu, olağanüstülük var.

“—Tamam, şu direktteki çiviye sütü as!” demiş.

Mendilin içindeki sütü götürmüş, direktteki çiviye asmış. Böyle duruyor, akmıyor, damlamıyor.

Oturmuşlar, konuşuyorlar. Nasılsın, iyi misin, hoş musun, neler yapıyorsun ve sâire... O sırada çarşafı bir kadın gelmiş. Ağabeyine:

“—Hacı baba, ayakkabımın kenarı yırtıldı, ökçesi bozuldu; şunu tamir ediver, çivileyiver!” demiş.

“—Olur kızım, ver!” demiş.

O da ayakkabısını çıkartmış, ağabeyine veriyor.

Fakat çarşafı, örtülü kadın şöyle kolunu uzatırken, kolunun bir kısmı görünmüş. Elinin bileğinden yukarısının görünmemesi lâzım. İslâm'da bir kadının yüzü, elleri ve ayaklarından başka yeri görünmemeli... Görünürse, örtünmesi gereken yeri örtmemiş olur. İslâm'da, kadın için tesettürün ölçüsü nedir? El, yüz ve ayaklar hariç, bütün vücudu örtmek... Nasıl örtmek? Şeffaf olmayan, dar olmayan, vücut hatlarını belli etmeyen bir kıyafetle örtmek... Belli olmayacak şekilde örtmek...

Şimdi bileğin üst tarafı görünmüş. Orası da, dağdaki çoban kardeşin gözüne takılmış. Direkte asılı mendildeki süt başlamış “Dımp... Dımp... Dımp... Dımp...” damlamağa...

Mendildeki süt damlamağa başlayınca, ağabey bir süte bakmış, bir kardeşine bakmış:

“—Aman kardeşim, dikkat et! Şehirde yaşamak, dağda çobanlık yapmağa benzemez.” demiş.

Dağda çobanlık yaparken müslümanlık kolaydır, kimse yok. Şeytan yok, varsa bile bir tane, yanında... Ama şehirde şeytanlar kaynıyor. Çarşı-pazarda en fazla kaynıyor.. Çarşı-pazara şeytan, Peygamber Efendimiz'in bildirdiğine göre; ilk gelen insanla beraber, bayrağıyla, alayıyla, taburuyla gelirmiş. İlk gelenle beraber merasimli, bandolu, mızıkalı şeytan ilk önce gelirmiş. Çarşı pazardan en son giden insanla beraber ayrılırmış. Çarşı pazardaki insanlar üzerinde fevkalade faaliyet yaparmış. Eksik tarttırır, eksik ölçtürür, yalan yere yemin ettirir, hile yaptırır ve sâire, ve sâire... Hepsini

günaha sokarmış. Çarşı pazara alayıyla, bayrağıyla, merasimiyle gider, çok zarar verirmiş insanlara...

Onun için, müslüman çarşıya, pazara girerken Allah'a sığınmalı... "Yâ Rabbi, şeytanın şerrinden sana sığınıyorum. Sen beni bu çarşıda, pazarda her türlü maddi, mânevî şerden koru ya Rabbi!" demek lâzım! Yoksa, mahvolur insan.

Bu hikâyeden hatırımızda ne kalacak? Camideyken müslümanlık kolaydır. Hadi bakalım gel erkeksen çık dışarı, haydi gel bakalım! Gel bakalım çarşıya, gel bakalım kalabalığın içine; senin ne kadar kuvvetli müslüman olduğunu burada göreyim. Haydi bakalım, gel bakalım buraya! Orada belli olacak...

Onun için, bizim Nakşî tarikatımızda çok önemli bir söz vardır,

bir kaide vardır: *Halvet der encümen*. Biz Nakşîler nasıl olmalıyız? Çarşı, pazardayken, halvetteymiş gibi olmalıyız. Halvetteyken müslüman olmak kolay... Çünkü, Ramazan'da müslüman olmak kolaydır, camide müslüman olmak kolaydır, müslümanların arasında müslüman olmak kolaydır; öbür tarafta zordur, şeytanın çok olduğu yerde zordur.

Şeytan biliyorsunuz, iki çeşittir. Kur'an-ı Kerim'de Allah bildiriyor:

شَيَاطِينِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ
زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا

(Şeyâtînü'l-insi ve'l-cinni) “İnsanların da şeytanları vardır, cinlerin de şeytanları vardır.” İnsanların şeytanları, insanı yoldan azdırır. Cinlerin şeytanları da içinden, dışından vesvese verir, onlar da günaha daldırır. İkisi de şeytan...

(Yûhî ba'duhüm ilâ ba'din zuhrufe'l-kavlü gurûra) Birbirleriyle yardımlaşır bunlar. Yalan, yanlış işleri insanlara yaptırırlar. Onun için, kısa eğitimler uzun, ömür boyu iyi müslüman olarak yaşayabilmek içindir. Şimdi böyle adamı oruç tutturup, az uyutup, ibadet ettirip, zikir yaptırıp, burada muhafaza ettin; sonra saldın. Halkın içinde edepli edepsiz insanlarla, çeşit çeşit hayat şartlarıyla karşı karşıya yasayacak bu adam. İşte orada zorluk başlıyor. Onun için, halini orada da devam ettirmesi lâzım.

e. İnsanı Koruyan İki Şey

Bu hali orada devam ettirmenin yolu, çaresi nedir? Tamam, halvetteyken kolaymış da, o zor yerde nasıl kolay olur?

Orada iki maddi çare vardır:

1. Abdestli olmak. İnsan dışardayken abdestli gezdi mi, yani namaz kılacak gibi abdest almış, abdestli gezdi mi, şeytan onu kandıramaz. Söyler bir şeyler ama zayıf bir ses gelir, haydi oradan git. Tersleyebilir insan şeytanı... Neden? Sesi vız vız, vız vız, sivrisinek vızıltısı gibi geliyor. Neden? Abdestli. Abdestli oldu mu, şeytanın tesirinden korunur. Bu bir...

Abdestli olmak sizi de korur. Onun için, biz size diyoruz ki: Devamlı abdestli gezin. Şeytandan

korunmanın, şeytana karşı mücadele etmekte galip çıkmanın yollarından birisi budur.

2. Zikrullah, Allah'ı zikretmek. O da insanı korur.

Peygamber Efendimiz SAS buyuruyor ki: Zikrullah kaledir. Kale, Çanakkale kalesi gibi, Anadolu Hisarı, Rumeli Hisarı gibi, Ankara kalesi, Afyon kalesi gibi kaledir. Zikrullah yapan düşmandan korunur. Zikir esnasında düşman, en büyük düşman olan, en büyük düşmanlardan birisi olan şeytan; insana zarar veremez.

Demek ki, derviş olarak, bir dervişlik eğitimi göreceğiz ama bileceğiz ki, dervişlik eğitimi esnasındaki kısa zamana mahsus değil işimiz; ömür boyu ve her yerde olacak. Asıl o her yerde ve her zamanda derviş olmak lâzım! Halvet der encümen olmak lâzım. Halkın içinde Hak'la olabilmek lâzım. Tehlikelerin içindeyken selâmette olabilmek lâzım. Onun için de bir çare: abdestli gezmektir. Bir çare de: zikir halinde olmaktır. Peygamber Efendimiz diyor ki: çarşıda- pazarda şeytan çoktur. Çarşıya pazara girerken şu tesbihleri söyleyerek girin:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ
أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

(Sübhàna'llàhi, ve'l-hamdü li'llâhi, ve lâ ilâhe illa'llàhu, va'llàhu ekber; ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâhi'l-aliyyi'lazîm) diyerek girin. Çünkü çok zikirle meşgul oldukça, şeytan insandan uzaklaşır. Şeytanın özelliği odur.

Şeytan, ezan okunmağa başlandığı zaman, ezanın duyulmadığı yere kadar kaçır, durmaz. Ezan okunan yerden, sesin duyulmayacağı yere kadar kaçır. Ezan kesildikten sonra gelir, adamın etrafında gene dolaşır. İki rekât kıldın, daha üç rekât olmadı, oturdun, oturmadın, bilmem ne... Namazıyla oynar, vesvese verir içine; aklına çarşuyu, pazarı getirir, başka şeyler getirir. Onun için, ne yapıyoruz?

Namaza dururken, “*Allàhu ekber!*” diye tekbir alıyoruz.

Sonra, “*Sübhàneke’llàhümme ve bi-hamdik, ve tebâreke’smük, ve teâlâ ceddük, ve lâ ilâhe gayrük.*” duasını okuyoruz.

“*Eüzü bi’llâhi mine’ş-şeytâni’r-racîm. Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’rrahîm.*” diye Allah’a sığınıp, namazımızı öyle kılıyoruz.

Demek ki, dışarıda abdestli olacağız, zikirli olacağız. Bunlar çok mühim iki tedbirdir, iki çaredir.

Meselâ, eski devirde silahşor ne yapıyordu? Şimdi artık hiç bir şey para etmiyor. Çünkü, çok ileri silahlar var ama; ne yapıyordu eskiden insan? Zırh giyiniyordu. Yani, birisi kılıç vursa kesmiyordu. Başına miğfer geçiriyordu, vücudu zırhlı oluyordu, harbe öyle giriyordu.. Ok saplanmıyor, kılıç islemiyor, mızrak batmıyor; kalkan kullanıyordu. Zırh, miğfer, kalkan gibi şeyler kullanıyordu..

İşte. Zikrullah ve abdestli olmak, abdestli olmak kalkan gibidir, zırh gibidir. Zikrullah da kale gibidir. Kalenin içinde insan zırhlı gibi olur.

f. Tarikat ve Edepler

Fakat, dervişin asıl riayet etmesi gereken şey, dikkat etmesi gereken: edeptir.

الطُّرُوقُ كُلُّهَا آدَابٌ

(*Et-turûku küllühâ âdâbun*) buyurmuştur büyüklerimiz. Ne demek? Bütün hak tarikatlar, Nakşî- Kâdiri- ve sâire.. Mevlevi, Halveti, Celveti, bütün tarikatlar: (*Et-turûku küllühâ*) hepsi, âdâbun, edeptir. Edeplerden meydana gelmiş, usullerden meydana gelmiş yaşam tarzıdır, davranış tarzıdır.

(*Et-turûku küllühâ âdâbün*) “Tarikatlar tamamen âdâbdan ibarettir.” *Âdâb* nedir, *edeb* neye derler? İnsanın her hangi bir işte yanlış ve hata yapmasını önleyen kurallara edeb derler.

“—Yok evlâdım öyle yapma! Yok, tornavidayı öyle tutma yavrum... Yok, ayakkabı öyle giyilmez! Yok, o iş öyle yapılmaz! Kızım, patlıcan öyle soyulmaz; şurasından şöyle tutacaksın, böyle yapacaksın...” ve sâire.

Bir işi başarırken yanlış ve hata yapmaktan insanı koruyan kurallara âdâb derler. Tasavvufi yolların hepsi edeptir. Neden? İnsan edebe riayet ederse, Allah’ın sevgili kulu olur. Edebe riayet etmezse, yani edepsizlik ederse, Allah’ın gözünden düşer. Edepsizlik etmeyecek, edebe riayet edecek.

Şimdi, edeb nedir? Her şeyin âdâbı vardır, erbabı bilir. O işin erbabı bilir. Meselâ, pilav pişirmenin bir usulü vardır, âdâbı vardır. O

ustalığı bilen güzel pilav pişirir. Ayran yapmanın bir usulü, âdâbı vardır. O inceliği bilen güzel ayran yapar. Şimdi, ben Türkiye'deki ayranları beğenmiyorum. O Medine'deki Silivrili şahsın aksine, Medine'nin ayranlarını beğeniyorum. Türkiye'dekini beğenmiyorum.

Bizim Ömer efendiyle konuştuk, oranın ayranları çok tatlı dedim. Bizimkiler biraz ekşi oluyor, biraz sulu oluyor, biraz tatsız oluyor filan dedim. Dedi ki:

“—Bizimkiler de eskiden tatlı olurdu. Ne yapardınız? Suyla değil de, yoğurdu sütle inceltirdik, sütle çırpardık. Öyle değil mi? Yani, yoğurdu alıyorsunuz, içine biraz su katıp çırpıyorsunuz, ayran oluyor. Aktır, götürür. Doldur içine suyu, doldur içine suyu, bulaşık suyu içer gibi, al sana ayran... Kaç kişi var burada? İki bakraç daha su ilave et! Biraz kalabalık gördüm, ondan sonra ayran.

Ama, ne imiş usûlü? Âdâbı ne imiş bunun? Yoğurdu sütle çırparsan, o zaman tatlı oluyor işte. O zaman ağzına lâyıık, afiyet olsun, güzel oluyor. Tamam. Bu, işin maddi tarafı... Ayran yapma usulü, pilav yapma usulü, çorba yapma usulü, sarma yapma usulü, dolma yapma usulü kadınların.

Erkeklerin de böyle hayat boyu, her zaman riayet etmesi gereken kaideler vardır. İşte onlara, onların âdâbına da uyması lâzım ki, Allah sevsin. Allah'ın huzurunda edepsiz bir kul olmasın. Onun için, dervişin en çok düşüneceği şey nedir? Edeb'dir. Onun için, bizim Hocamız'ın

salonunda, oturduğu sofasında, minderinin üstünde, başının üstünde kocaman bir levha vardı. Orada ilk satır:

(*Edeb yâ hû*) Yani, ey buraya giren kişi, aman edebe dikkat et! Aman derviş, edebe riayet et! Kime karşı edeb vardır? Nerede edeb vardır? Hangi işte edeb vardır?

Her şeyde edeb vardır. Meselâ, yemek yemenin âdâbı vardır.. Yemek yemenin İslâmî âdâbı vardır.. Nedir bu? Arada düşünüyorsunuz, yemek yemenin İslâmî âdâbı nedir? Yemek yemenin İslâmî âdâbı nedir?

1. Lokmanın, yemeğin helâl olmasıdır. İlk âdâb bu'dur. Haram yersen, istediğin kadar, usulüne âdâbına uygun ye. Mahv'olursun, cehenneme gidersin, cehennemde yanarsın. İlk, ilk: lokmanın helâlinden kazanılması, helâlinden pişirilmesi, helâl malzeme olması, helâl olmasıdır.

2. Sonra, başka âdâb nedir? Peygamber Efendimiz'in hadis-i şeriflerinde bahsettiği âdâblar, hatırlayalım. Yemeğe Besmeleyle başlamak.

3. Başka âdâb nedir? Tabağın kendisine yakın olan kısmından yemek. Karşı tarafta et var, hoooop, güm. Oradan alıyor yiyor. Olmaz, yemekte kendi önünden yiyecek.

4. Sağ elle yemek.

Peygamber SAS Efendimiz bu konuda buyurmuşlar ki:⁴

⁴ Buhâri, *Sahih*, c.XVI, s.470, no:4957; Müslim, *Sahih*, c.X, s.298, no:3767; İbn-i Mace, *Sünen*, c.IX, s.481, no:3258; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.26, no:16375; Taberani, *Mu'cemü'l-Ke-*

يَا غُلَامُ سَمِّ اللَّهَ وَكُلْ بِيَمِينِكَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ

(ق.ه. عن عمر بن أبي سلمة)

(*Yâ gulâm, semmi'llâh*) [Ey oğul, besmele çek! (*Ve kül biyemînike*) Sağ elinle ye! (*Ve kül mimmâ yelîke*) Önünden ye!]

Kül ne demek Arapçada? *Kül*, demek, *ekeleye'külü-kül*; ye demek. “Sağ elinle ye!” diyor. Sol eliyle yerse olur mu?

Hocam, şimdi diyorlar ki âdâb-ı muaşeret kitaplarında:

“—Sağ eline bıçağı alacaksın, sol eline çatalı alacaksın, keseceksin, öyle yiyeceksin!” diyorlar.

Öyle yağma yok, o İngiliz âdâbı. Bizim âdâbımızda Peygamber Efendimiz SAS buyuruyor ki: (*Kül biyemînike*) “Sağ elinle ye!”

Peygamber SAS Efendimiz birisine:

“—Sağ elinle ye!” dedi.

O da:

“—Yiyemiyorum!” dedi.

Kızdı Peygamber Efendimiz:

“—Yiyemez ol!” dedi.

Adamın eli tutuldu, yiyemez oldu. Öyle Rasûlüllah bir şey dedikten sonra, kibrinden,

---

bir, c.IX, s.27, no:8299; Nesei, *Sünenü'l-Kübra*, c.VI, s.77, no:10104; İbn-i Ebi Şeybe, *Musannef*, c.III, s.58, no:813; Taha-
vi, *Müşkilü'l-Asar*, c.I, s.162, no:137; İbn-i Asakir, *Mu'cem*, c.I,
s.296, no:Ömer ibn-i Ebî Seleme RA'dan.

Kenzü'l-Ummal, c.XV, s.237, no:40738; *Camiü'l-Ehadis*, c.XV,
s.237, no:40738.

inadından ona itiraz etti. O da onun üzerine, “Yiyemez ol!” dedi. Sağ eliyle yiyecek, önünden yiyecek.

Tabakta, tepside bazen siniyle getiriyor Araplar.

Bizi ziyafete çağırıyorlar, hala öyle. Yani, Yirminci Yüzyıl’da durum değişmemiş. Zengin bir mücevherci bizi Cidde’de çağırıyor, müslüman, mütedeyyin insan; evine gittik, yirmi otuz kişi... Altı tane kuzu kesmiş, altı tane sini içinde getirdi. Kuzular böyle yatıyor pilavın üstünde, kızarmış vaziyette.

“—Yâhu bunlar fazla, biz yirmi kişiyiz, iki tanesini koy!” dedik

“—Olmaz hocam...” dedi.

“—E, hepsini yiyemeyiz.”

“—Yediğinizi yeyin, yemediğiniz kalsın!” dedi. Yani, misafirin artığı onlar için şeref...

“—Kalsın hocam, hepsinden yeyin!” dedi.

“—Yâhu, bozmayalım şunu!”

“—Bozun!” dedi.

Yani, böyle koca sinide getiriyorlar. O zaman nereden yiyecek? Önünden yiyecek. Sonra, “Ne alıyor?” diye başkasının eline bakmayacak.

“—Yahu, önüne bak, utandırma adamı!”

Başkasının eline bakmayacak. Bunlar âdâb işte. Onu yapmadığı zaman, âdâba aykırı oluyor.

Nereden çıkıyor bu âdâb? Peygamber SAS Efendimiz anlatıyor.

Bu, yemeğin âdâbı... Eve girmenin âdâbı, evden çıkmanın âdâbı, uykunun âdâbı, uyanmanın âdâbı, abdestin âdâbı, namazın âdâbı, orucun âdâbı, evlenmenin âdâbı, düğünün âdâbı, bir sürü... Her şeyin âdâbı var.

Dedik ki:

“—Kimde *Mecmau'l-Âdâb* var.?”

Bazı arkadaşlar olduğu halde, söylememişler tevazuan. Kendilerinin evinde varmış *Mecmau'l-Âdâb* kitabı ama söylememişler. Sonra kimler almış *Mecmau'l-Âdâb* kitabını bilmiyorum, kaç tane satılmış onu araştırmadım.

Kimsenin ayıbını araştırmak doğru değil, Hocamız bize öyle dedi: “Kimsenin ayıbını araştırmayın!” dedi. Biz de *Mecmau'l-Âdâb*'i okuyun dedik. Bakalım bunlar dinlediler mi, dinlemediler mi diye araştırmıyoruz. Allah biliyor. Siz biliyorsunuz. Ben bilmiyorum.

Mecmau'l-Âdâb güzel bir kitap, her şeyin İslâmî âdâbını anlatıyor. Ha bir de âdâb-ı muaşeret kitabı var. İşte, çatalı sol eline alacaksın da, sağ elinle şey yapacaksın da, bilmem ne... Thank you diyeceksin de, bilmem ve sâire filan.. O, modern çağdaş âdâb. O, münafık âdâbıdır. Orada bazen İslâm'a aykırı şeyler olur. İçki gelirse şöyle olacak da, bilmem ne olacak da, ve sâire filan..

Onlar kendi dünyalarına göre bir takım usuller koymuşlar. Onlar bizim âdâbımız değil. Bizim âdâbımız, *Mecmau'l-Âdâb* gibi kitaplarda vardır. *İhyâu Ulûm* gibi kitaplarda vardır. *Tasavvufî Ahlâk* gibi kitaplarda vardır. Bizim

kitaplarımızda bunlar yazılmış.

Şimdi, edebler kime karşıdır? Sıralanması gerekirse:

1. Tasavvufta *Edeb maa'llah* vardır. Kulun Allah'a karşı edebi: edeb ma Allah. Edebin nasıl olması gerektiği,

2. *Edeb maa'r-Rasûl*, Rasûlüllah'a karşı edeb. Canım Hocam, iki gözüm, yani Peygamber Efendimiz (Altı yüz Otuziki) senesinde vefat etmedi mi? Olsun. Yani, sen Ondan daha sonraki zamanlarda dünyaya geldin ama, gene de sen ümmet olarak Peygamber Efendimize karşı vazifelerin var, âdâb var. O âdâba riayet etmelisin. Sonra,

3. *Edeb maa's-şeyh*, müridin şeyhine karşı edebi var.

4. *Edeb maa'l-ebeveyn*, ana- babasına karşı insanın edebi var.

5. *Edeb maa'z-zevc*, zevc'e, kişinin Hanımına karşı veya hanımsa, efendisine karşı edebi var. Sonra,

6. *Edeb maa's-sultan*, Hükümdara karşı âdâb var. Ne olacak, ne yapması gerekiyor filan..

7. *Edeb maa'l-ihvan*, müslüman kardeşleriyle, ihvan kardeşleriyle edeb var, âdâb var. Nelere riayet edeceği.. Ve,

8. *Edeb maa'n-nâs* var. Çeşit çeşit insanlara karşı nasıl davranılması gerektiğine dair edeb var. Bu hususta bizim tekkemizin neşriyatı vardır, bunların yazıldığı kitaplar vardır, kimisi eski harflerledir, kimisi manzumdur. Eskiden

bunlar böyle muntazaman okunurdu, herkes bilirdi. İnşallah.

Tabii bunların başka kitaplarda da, din kitaplarında, ahlâk kitaplarında bulunması mümkündür. Şimdi, bu âdâbın hepsine riayet ettiği zaman insan, edepli bir insan olur. Ve edepten puan kazanır, not kazanır, sevap kazanır. Ve Allah'ın sevgili kulu olur. Her yaptığı edepli hareketten dolayı, Allah indinde sevgili bir kul olur.

Şimdi Allah, insan güzel bir şey yapınca razı olur. Kötü bir şey yapınca razı olmaz, memnun olmaz. İnsanın yaptığı iyi şeyler çok olursa, Allah'ın razı olduğu şeyler çok olursa, sonunda o Allah'ın sevgili kulu olur. Allah'ın razı olmadığı işleri çok olursa, o Allah'ın sevmediği kul olur. Yani, arada yaptığı iyi şeyler de vardır. Namaza da geliyor, camiye de geliyor.. Tamam. Gelebilir, ama hayat sadece namaz demek değildir. Hayat sadece cami de değildir. Hayat bir bütündür, hayat uzundur, hayatın çeşitli safhaları vardır, çeşitli yerlerde, bütün her yerde âdâba riayet etmesi lâzım.

Âdâba riayet etmek için, size hadis kitaplarını okumanızı tavsiye edeceğim:

“—Hadis kitapları okuyun!”

“—Hangi hadis kitabını okuyalım?” dersiniz, önce *Ramûzü'lEhâdis* kitabını okuyun, bitirin! Topluca okuyun, tek okuyun, hızlı okuyun... Roman okur gibi, önce bir okuyun bitirin. Ondan sonra, biraz daha yavaş okuyun bitirin. Sonra, derin derin, düşününe düşününe okuyun. Eski

sahabe-i kiram, Kur'an-ı Kerim'i üç şekilde okurlarmış.

(Bir): Hızlı okumak. Ezberi kaçmasın diye, unutmasın diye üç günde hatmedenler var. Bir haftada hatmedenler var. On günde hatmedenler var. Yani, on günde bitiriyor. Ama muntazam böyle on günde bitiriyor, haftada bitiriyor, üç günde bitiriyor. Bir ay da bitirenler var.

Hazret-i Ömer böyle hızlı okuyuşunun yanında, bir de çok derin derin, her ayet üzerinde düşünme düşünme okurmuş. Böyle kendisine sorulduğu sırada, daha demiş Kur'an'ın şurasındayım, daha başlarında yani, henüz daha bitirmemiş, bu da lâzım.

Çünkü Kur'an-ı Kerim hem hızlı okunmalı, hem ezberlenmen, hem de derin derin düşünülerek okunmalı. Onun için, hızlı okursa insan; umumi bir malumat sahibi olur, ama unuttur. Bir daha hızlı okursa, biraz hafızası tazelenir. Ama bir de yavaş yavaş okursa, aklına yer eder.

Peygamber Efendimiz söyle dua edin demiş, ezan okunduğu zaman onu okuyoruz meselâ, sevap kazanıyoruz. Yani ezberler, yapın dediği şeyleri ezberler insan; Böylece iyi bir müslüman, görgülü bir müslüman, bilgili bir müslüman olması mümkün olur.

Râmûzü'l-Ehâdis'i okuyun. *Riyâzu's-Sâlihîn*'i okuyun. Niye bunları söylüyorum? Bunlar, büyük alimlerin yazmış olduğu önemli, derli-toplu eserlerdir. *Râmûz'ul-Ehâdis*'i yazan Gümüşhaneli Hocamız Rh.A Hazretleri diyor ki:

“—Bu kitabı okuyun! Hızlı hızlı okuyun, tekrar tekrar okuyun!”

Eskiden bizim tekkemizde herkes almış *Râmûzü'l-Ehâdîs*'i, Türkçe tercümesine lüzum kalmadan okurlarmış. Hızla, hatmetmek için okurlarmış. Hepsi alim, hepsi sakallı, hepsi hoca, hepsi sarıklı, hepsi bilgili, ileri insanlar, hepsi sultanların hürmet ettiği kimseler, hızlı okurlarmış.

Şimdi biz ne yapıyoruz? Bir ayet, bir hadis, iki hadis, üç hadis okuyoruz. Bir vaazımız bitiyor. Bu da lâzım, bu da bu zamanda gerekiyor. Ama bir taraftan da hızlı okumalıyız. Meselâ, ben bu Şa'ban ayının başında söyledim, dedim ki:

“—Şa'ban ayı, Peygamber Efendimiz'in ayıdır. Binaen aleyh, Peygamber Efendimiz'e çok salevat getirin! Peygamber Efendimiz'in bir hadis kitabını bu ay içinde hatmedin! Ramuz'u hatmedin, Riyazu's-Salih'in'i hatmedin filan diye söylemiştim. Bunları topluca bitirirseniz, sonra unuttuğunuzu unutun. Ziyarı yok, tekrar okursunuz, geniş okursunuz, ağır ağır okursunuz. Bilginiz Böylece artar.

Bir de bütün ayetleri, hadisleri, fıkhnın ahkâmını, hepsini bilen büyük alimlerin yazmış olduğu eserler vardır. Onları okursa insan, meselâ Tasavvufi Ahlâk, Hocamızın hocalığının mahsulüdür, ömrünün mahsulüdür. Ömrü boyunca Şeyhliğinin, bilgisinin sonucunda yazdığı nasihatlerdir. Belki her satırın altında, bu filanca ayetten alınmıştır, bu filanca hadisten alınmıştır denilmiyor ama; koca bir

ömür, seksen kusur yıllık bir ömrün tecrübesi, onun içinde belirtilmiş. Okuyan hayran kalıyor. Ben okudum, hayran kaldım diye söylüyorum. Tamam, *Tasavvufi Ahlâk*'ı okuyun.

İmam Gazali'nin *Ihyâu Ulûm*'unu okuyun. Çok güzel kitaptır, çok istifade edersiniz, mübarek kitaptır. İşte böyle şeylerle âdâbı öğrenin! Her anınızda edebe riayetkâr olun.

Nasıl sabahleyin söylediğim gibi, horozla bile dalga geçince; Evliyanın feyzi kaçırırsa; dalga geçmeden, kalp kırmadan, gönül yıkmadan, kimseyi üzmeden, herkesin duasını alarak, herkesi hayra sevk ederek hareket etmek lâzım. Her an da düşünmek lâzım. Her an da acaba ben ne yapmalıyım? Bu anda nasıl yaparsam doğru olur diye düşünmesi lâzım. Allah-u Teâlâ Hazretleri hepimizi âdâba riayet eden edepli, arif, zarif, kâmil, olgun, sevimli, tatlı, has, hâlis, temiz müslümanlar eylesin...

g. Sorular ve Cevaplar:

1. Soru: Dünkü konuşmadan bir şeyi merak etmiş bir dinleyici kardeşimiz. Birisi benden meditasyon dersi almak istemiş. Ben de onun İslâmî tarafı olmadığı için, 'Sana yardım etmem, sana yardım etmek istesem bile edemem!' dediğimi söylemiştim. "İslâm'da meditasyon var mı? Bu nasıl bir olay?" diye soruyor.

Var tabii, olmaz olur mu? İslâm'da meditasyonun adı murakabe... Murakabe ne demek? İnsanın kendi kendisini kontrol etmesi, kontrol altında tutması, teftiş etmesi... Size inşaallah, Nakşî tarikatının âdâbını da anlatsın kardeşlerimiz.

Burada belki anlatma imkânı olmayacak. Hoca kardeşlerimize söyleyelim.

Nakşî tarikatının on bir esası vardır.. Abdülhàlik-ı Gücdevânî Hazretleri tarafından bunlar böyle kısa cümleler halinde ifade edilmiştir. Bunun birincisi nedir?

Huş der dem. *Huş* ne demek? Şuur demek. Herkes nefes alırken şuurlu ve uyanık olmak, pür dikkat olmak. Ondan sonra, ikinci kaidesi nedir?

Nazar ber kadem. Gözü ayağında, kademinde, ayağında olmak. Bu iki manaya gelebilir. *Nazar ber kadem*, iki mana ifade eder:

1. İnsan maddeten gözünü, etrafa pek böyle bakmamalı, gözü ayağının ucunda olmalı, başı önünde eğik, edepli yürümeli... Bir genç kız gibi yani, utangaç bir insan gibi öyle yürümeli. E, bu kocaman adam, ihtiyar bir hacı efendi niye pabucunun ucuna bakarak, böyle başı önünde yürüyor? Gözünü korumak için. Etrafa baktığı zaman, gözüne haram şeyler takılabilir, günaha girebilir. Onun için, başı önde eğik gidiyor. Bu manaya gelebilir.

2. Bir de, insanın mânevî yürüyüşüne dikkat etmesi mânâsına gelir. Yani, “Tasavvufa girdim, bu işe ayak koydum, bu yola baş koydum, gönül verdim, gidişim nasıl?” diye gidişine dikkat etmesi insanın. Yani, “Kaç yıllık dervişim? Benim dervişliğim ne alemde?” demesi lâzım!

Sonra, üçüncü prensibi nedir? *Halvet der encümen.* Demin söyledim. “Halkın içindeyken, halvetteymiş gibi olmak...” Mühim bir prensip.

Bu da sıkı bir kontrol ister. Oto kontrol diyoruz, insanın kendi kendisini hıfzetmesi, koruması. Sanki ibadethanede ibadet ediyor gibi, en civcivli, en hareketli, en günahlı, en tehlikeli yerde bile müslümanlığını muhafaza etmek.

Böyle on bir tane prensip vardır, murakabeler vardır. Murakabelerden bir tanesini söyledim. Her an seni Allah'ın gördüğünü hatırında tutacaksın. Allah şu anda seni görüyor, ne söylediğini biliyor, işitiyor, melekler bunu yazıyorlar filan diye dikkatli olmak.

İşte bunlar çeşitli konsantrasyonlardır, yani yoğunlaşma; zihnini, aklını, iradesini, vicdanını, bilgisini, dikkatini yoğunlaştırır. Tabii bunların hepsine riayet etmesi lâzım insanın.

2. Soru: Siz burada, biz de sizin yanınızda iken şeytan bize tesir etmiyor. "Es'ad Hoca gitti mi, siz görürsünüz!" diyor. Ne yapmamız lâzım?

Abdestli gezeceksiniz; bir... Zikri kalbîye devam edeceksiniz; iki... Her gün kendi kendinizi muhasebe edeceksiniz; üç...

Sabahleyin, "Bugün ne yapacağım?" diye soracaksınız. Akşamleyin, "Bugün ne yaptım, günüm nasıl geçti?" diye soracaksınız. Gönlünüze sahip olacaksınız. Gönlünüzün kapısında bekçi gibi duracaksınız. Aklınıza, gönlünüze başka yabancı fikirler girmesin diye, onları kapıdan kovmak için müteyakkız olacaksınız.

İyi derviş olunca olur. İyi olmayınca, kenardan sızıntılar oluyor. Hani insanın, alet edevat tamir edenler bilir. Aleti tamamlarsınız,

bakarsınız gene sızdırır. Neden? Contasını iyi takmamışsınızdır, iyi sıkmamışsınızdır, bir şeyi vardır, o eksiklikten oluyor. Sıkıştırırsanız güzel olur.

Tabii, her şey Allah'ın yardımıyla, Allah yardım etti mi, olur. Haram lokma yerse insan, vidalar sıkışmaz. Yani, içine kum kaçmış gibi olur, oturmaz yerli yerine, sızıntı olur daima... Haram yediği zaman... Haramdan ve günahattan şiddetle kaçınmak lâzım!

3. Soru: Benim şu anda babam bitkisel hayatta... Normal zamanında Türkiye'ye gömülmek istemiş. Ve orada kabir yeri almıştı. Vefatı halinde buraya gömmemiz uygun mudur?

İslâm'da cenazeyi uzağa götürmek doğru değildir. Uzağa götürmek için bir sürü eziyet yapılıyor cenazeye. Bir kere uzun zaman gömülmeden kalıyor. Cenazenin gömülmeden kalması bile eziyettir ona... Ondan sonra barsakları çıkartılıyor, damarına ilaç sıkılıyor, ve sâire ve sâire..

Tabii orada da, burada gömülse de bunu yapıyorlar. Aslında burada bir İslâmî cenaze teşkilatını da kurması lâzım müslümanların... Ölünün hazırlanıp İslâmî usüllere uygun gömülmesi bir temenni amma, buradan oraya götürülmesi pek uygun değildir. Burada defnedilmesi, müslüman mahallesinde, müslüman bölgesinde, kabristanında gömülmesi uygun olur.

4. Soru: Konferans ve ders dinlerken, vaaz esnasında zikir yapılabilir mi?

Vaazın, konferansın konusu dinî ise; o zaten

zikirdir, pür dikkat onu dinlemek lâzım. Meselâ hutbe, hutbe de zikirdir. Hutbe de, pür dikkat onu dinlemek lâzım. Namazda hoca önde okuyor, arkadakinin pür dikkat onu dinlemesi lâzım. Pür dikkat ne demek? Tam dikkatle demek... Tam dikkatle kendisi onu dinlemesi lâzım. Zaten o da zikir.

5. Soru: Birisi diyor ki, küfür günah, sövmek günah değil.

Hayır, küfür Arapçasıdır sövmenin. Onun Türkçesi sövmektir, ikisi de aynı kelimedir. Yani, way İngilizcedir, Türkçesi yoldur. Onun gibi bir şey bu. İkisi de sövmek, ikisi de günahdır. Hatta kalp kırıcı söz söylemek bile günahdır. Ayrıca, öyle edepsizce söz söylemek. Yani, küfür dediğimiz şey, sövmek dediğimiz şey müstehcen şeydir aslında; müstehcen bir laftır, çok büyük günah. Her ikisi de. Sövmek de günahdır, küfretmek de günahdır, kalp kırmak da günahdır, edebe riayet etmeden konuşmak da günahdır. Hepsi günahdır.

Öyle günah değil diye bir şey yok! Allah hepimizi, imanını tam kullardan eylesin... Allah'a sevgisi, bağlılığı tam kullardan eylesin... İbadetleri angarya olarak değil, anaya babaya hizmet gibi, severek yapan kullardan eylesin... Aşık-ı sâdık, Allah'ı seven kullar eylesin. Allah tarafından sevilen kullar eylesin. Her işimizi de sevimli eylesin... Sevimli yapmayı nasib etsin... Yani, her işimizde âdâba riayet etmeyi nasib eylesin... Allah hepinizden razı olsun...

Es-selâmu aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû! El-fâtihah!

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

31. 12. 1996 - Toowoomba / Avustralya

[Bütün GURBET SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

